

УДК 346.5

DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-2-14-85-93>

ORCID ID 0000-0001-5063-4018

Подолян Юлія Олександрівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри господарського та транспортного права

Юридичного факультету

Інституту управління, технологій та права

Державного університету інфраструктури та технологій,

м.Київ, Україна

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ОДИН ІЗ ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджено проблематику наслідків російської військової агресії проти України, що призвела до значних руйнувань промислових об'єктів, інфраструктурних мереж, житлових будинків і об'єктів соціально-культурного призначення, та можливості використання моделей державно-приватного партнерства у процесі післявоєнного відновлення України. Знищення об'єктів нерухомості, які використовувалися в економічних процесах, в наданні суспільних послуг посилили проблеми забезпечення макроекономічної стабільності, відтворення людського капіталу, спричинили релокацію бізнесу та міграційний рух. Наявних ресурсів держави недостатньо для проведення масштабного відновлення. Одним з ефективних шляхів щодо відбудови України може стати поєднання ресурсів та можливостей державного та приватного секторів на основі моделей державно-приватного партнерства (ДПП). ДПП може використовуватися як домовленість на основі багатосторонньої угоди, де передбачені умови щодо розподілу ризиків, витрат, інтересів та відповідальності, що дозволяє реалізувати суспільні та приватні завдання на основі створення та використання інфраструктурних об'єктів. Аналіз стану реалізації угод ДПП в 2013-2023 рр. демонструє збільшення кількості проєктів, але останні декілька років більшість угод знаходилась в стадії припинення. Незважаючи на вказану ситуацію, потреби в масштабному відновленні інфраструктури, будівництво на основі сучасних норм надасть нового імпульсу партнерству держави та приватного сектору. Подальша перспектива передбачатиме перехід до використання принципів безпечності, стійкості, екологічності, енергозбереження у проєктуванні та створенні об'єктів інфраструктурного забезпечення, житла, виробничого та соціально-культурного секторів на основі моделей ДПП. Основними завданнями використання моделей ДПП у відновленні, мають стати: удосконалення бізнес-середовища; розширення можливостей залучення інвестиційних ресурсів; використання багаторівневого підходу до реалізації проєктів; удосконалення нормативно-правової бази у сфері державно-приватного партнерства.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, відновлення, інфраструктурні об'єкти, державне управління, інструменти, господарське право.

Annotation. The article examines the problems of the consequences of Russian military aggression against Ukraine, which led to significant destruction of industrial facilities, infrastructure networks, residential buildings and objects of social and cultural purpose, and the possibility of using models of public-private partnership in the process of post-war reconstruction of Ukraine. The

destruction of real estate that was used in economic processes, in the provision of public services, exacerbated the problems of ensuring macroeconomic stability, reproduction of human capital, caused business relocation and migration. The available resources of the state are not enough to carry out large-scale reconstruction. One of the effective ways to rebuild Ukraine can be a combination of resources and capabilities of the public and private sectors based on public-private partnership (PPP) models. PPP can be used as an arrangement on the basis of a multilateral agreement, where conditions are provided for the distribution of risks, costs, interests and responsibilities, which allows the implementation of public and private tasks based on the creation and use of infrastructure facilities. An analysis of the state of implementation of PPP agreements in 2013-2023 shows an increase in the number of projects, but in the last few years, most of the agreements were at the stage of termination. Despite the indicated situation, the need for large-scale infrastructure restoration, construction based on modern norms will give a new impetus to the partnership of the state and the private sector. The future perspective will involve a transition to the use of the principles of safety, sustainability, environmental friendliness, energy saving in the design and creation of infrastructure facilities, housing, production and socio-cultural sectors based on PPP models. The main tasks of using PPP models in recovery should be: improvement of the business environment; expansion of opportunities to attract investment resources; the use of a multi-level approach to project implementation; improvement of the legal framework in the field of public-private partnership.

Keywords: *public-private partnership, recovery, infrastructure facilities, public administration, tools, commercial law.*

Постановка проблеми. Сучасні військові конфлікти демонструють не лише результат інтенсивного протистояння армій, але й руйнівний вплив на території, інженерні мережі, промислові об'єкти, житло, соціальну інфраструктуру та ін. Масштаби такого знищення можуть призводити до повної непридатності усіх нерухомих об'єктів у населених пунктах, які потрапили у зони активних бойових дій. Російська військова агресія проти України вже завдала безпрецедентних економічних і соціальних втрат, враховуючи знищення виробничих активів та інфраструктури, обмеження доступу до ринків та дефіциту робочої сили. Економічна активність в Україні сильно постраждала через знищення виробничої нерухомості; збитків, заподіяних сільськогосподарським угіддям, а також зменшення чисельності робочої сили. Обрахування масштабів спричинених збитків вказує на необхідність залучення значних інвестицій у програми відновлення України. На нинішньому етапі зрозуміло, що актуальним є пошук джерел необхідних інвестицій як за межами країни, так і на основі національних можливостей. Крім того, запропоновані підходи мають враховувати започаткування інноваційних моделей підприємницької діяльності, створення нових робочих місць, можливість надходжень у державний та місцевий бюджети, впровадження сучасних технологій у будівництві та енергозбереженні. Виходячи з низки визначених висхідних умов, одним із інструментів післявоєнного відновлення України має стати державно-приватне партнерство (ДПП).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інфраструктурного забезпечення досить широко досліджується науковцями. Питання функціонування державно-приватного партнерства, в т. ч. його використання в проектах будівництва інфраструктурних об'єктів, знаходить широке висвітлення у дослідників, серед яких слід вказати праці А. Галетович, М. Гріліч, Л. Джуриато, Е. Енгель, Г. Еусепі, Е. Єскомб, С. Клименко, З. Лашкул,

Н. Мотовиця, Р. Фішер, Л. Ярова та ін. Враховуючи значний досвід використання державно-приватного партнерства при реалізації проєктів у логістичній та транспортній сферах, житлово-комунальному господарстві, охороні здоров'я, освіті та інших напрямках діяльності, доцільним є дослідження можливостей ДПП щодо використання в умовах післявоєнної відбудови України.

Мета статті – аналіз державно-приватного партнерства як одного із ефективних шляхів післявоєнного відновлення України.

Виклад основного матеріалу. Спричинені російським військовим вторгненням в Україну катастрофічні наслідки призвели до знищення значної кількості об'єктів соціально-культурного, господарського та житлового призначення об'єктів нерухомості та релокації уцілілого виробництва в західні райони країни. Втрачені можливості вести господарську та іншу діяльність створили в Україні наступні ключові проблеми: високі потреби у фіскальному фінансуванні на тлі неможливості мобілізувати внутрішні доходи та зростаючої залежності від монетарного фінансування; погіршення якості активів у фінансовому секторі, дефіцит трудових ресурсів. Незважаючи на значні зусилля щодо скорочення фіскальних потреб, їх розмір залишається великим у середньостроковій перспективі.

У зв'язку з широкомасштабною та триваючою агресією Росії проти України здійснюються заходи щодо документування масштабів руйнувань. Наприклад, Київською школою економіки наповнюється баз даних звітів про збитки, оцінка яких перевищує 138 мільярдів євро станом на січень 2023 року на основі облікових значень [1]. Відновлення цієї інфраструктури сьогодні буде значно дорожчою. Загальні витрати для економічної сфери через неефективність інфраструктури суттєво перевищують наведені оцінки, враховуючи ключову роль інфраструктури для основних послуг і поєднання з глобальними ланцюжками створення вартості.

Партнерство має визначити бажані політичні результати поєднати громадян, підприємства, освітньо-наукові інституції, а також місцеві та регіональні органи влади. Вважається, що партнерства створюють суспільний виклик, який вони хочуть вирішити, і експериментують на шляху до рішень, які стосуються багатьох цілей різних зацікавлених сторін. Натомість пропонується різноманітність можливих підходів до того, як може працювати таке інноваційне партнерство [2]. Державна політика розвитку, яка орієнтована на суспільні виклики та ґрунтується на інноваційному партнерстві повинна мати довгострокову перспективу, посилюючи можливості для місцевих зацікавлених суб'єктів з метою соціально-економічних змін. Пошук рішень в інноваційному партнерстві спрямований на вирішення основних цілей, що вимагає переосмислення виробничих процесів у глобальних ланцюгах створення вартості та моделей споживання. Інноваційний характер такого партнерства полягає у пошуку рішень для цільових проблем у певному контексті дефіциту ресурсів. Важливо, що державно-приватні інноваційні партнерства повинні розглядатися динамічно [3].

Необхідність розбудови суспільної інфраструктури, незважаючи на фінансові обмеження та дотримання бюджетних правил, підвищила інтерес до державно-приватного партнерства і зробить його актуальними в новій інвестиційній політиці. ДПП – це довгострокові угоди про розподіл ризиків між державним суб'єктом та приватним партнером для фінансування, будівництва та експлуатації інфраструктури разом із значним компонентом приватного фінансування. Прибуток на приватний капітал формується відповідно до різних механізмів. У ДПП, що фінансуються з бюджету, держава забезпечує заздалегідь визначені платежі (за обсяг наданих послуг або за кількість користувачів) за надання активів або

забезпечення надання послуг. У ДПП, що фінансуються користувачами, приватний провайдер окупає свої інвестиції в інфраструктуру шляхом стягнення плати з кінцевих користувачів [4].

За наявності обмежень щодо державних видатків, які накладаються умовами доступу до ринку чи фіскальними правилами, ДПП надають державі можливість пом'якшити свої бюджетні обмеження та обмеження запозичень у короткостроковій перспективі та надають більше свободи дій для фінансування інвестицій [5]. Велика кількість фінансових ресурсів, необхідних для інфраструктури, створює сильний тиск на національні бюджети, і це навряд чи можна дозволити, коли особи, які приймають державні рішення, стикаються з обов'язковими фіскальними та фінансовими обмеженнями. Обмежуючи початкові витрати, відстрочуючи та розподіляючи виплати державному сектору в часі, особливо коли можна уникнути повного обліку фінансових обмежень, ДПП пропонують можливий вихід [6, с. 100].

Перед Україною постало масштабне завдання – відновити колишній рівень функціонування та забезпечити подальший потенціал розвитку. Відповідно до пропозиції Центру економічних і політичних досліджень (CEPR) [7], Європейською комісією (ЄК) висунуто ініціативу по створенню Платформи реконструкції України, якою спільно керуватиме ЄК та українські владні інституції [8]. Передбачено, що Платформою відбудови України координуватиметься Стратегічний план реконструкції «Відбудуй Україну», в т. ч. надходження і використання фінансових ресурсів. Європейським Союзом разом з партнерами надаватиметься допомог з метою підвищення ефективності плану. Прискорення відновлення базуватиметься на партнерських відносинах міст Європейського Союзу та українськими регіонами або містами [9].

Однак максимальне використання інвестицій у відновлення України стикається з проблемами в усіх інфраструктурних сферах, які можуть знівелювати можливості визначати пріоритети, спрямовувати інвестиційні ресурси в інфраструктурні об'єкти, та забезпечення ефективності програми відновлення. В Україні не сформувався багаторічний процес видаткового бюджетування капітальному будівництві та засоби координації донорської допомоги. Методологічні підходи до оцінювання та відбору проєктів не мають широкого використання; не дотримуються принципи проєктного управління; моніторинг ефективності проєкту передбачає в першу чергу звітність щодо фінансових витрат, оминаючи питання досягнення цілей проєкту; вимагають покращення механізми роботи з державною власністю, прозорістю та підзвітністю на основі кращих міжнародних практик [10]; органів місцевого самоврядування, які відповідальні за 68% державних інвестицій в Україні мають нарощувати власний потенціал [11; 12].

Для розуміння майбутньої перспективи, проаналізуємо стан інвестиційної діяльності в Україні в довоєнний період. Протягом 2018-2020 рр. загальний обсяг інвестицій в економіку за міжнародними стандартами був низьким і в ньому домінували приватні інвестиції. У 2018 та 2019 роках загальний обсяг інвестицій (валовий приріст основного капіталу) становив 17,6% ВВП, знизившись у 2020 році до 13%. Падіння у 2020 році можна пояснити економічним спадом, що був викликаний пандемією COVID, і зниженням довіри з боку інвесторів. Протягом періоду, що оцінюється, важливість державних інвестицій зростала щороку: від 12,7% загального обсягу інвестицій у 2018 році до 19,1% у 2020 році [13] (рис. 1).

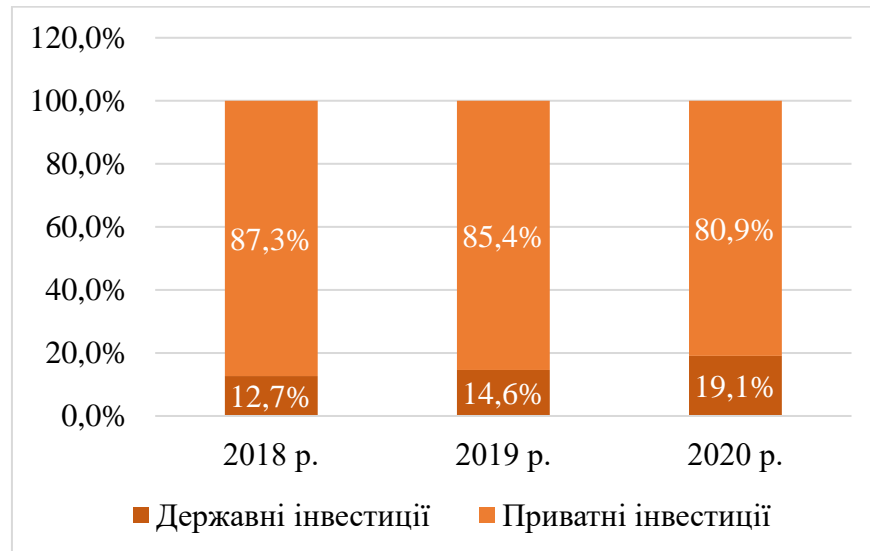

Рис. 1. Валовий приріст основного капіталу в Україні (% від загальної суми) [14]

Враховуючи, що у 2020 році знизилась як державні, так і приватні інвестиції, державні знизилась меншою мірою, ніж приватні, що й пояснює значне збільшення їхньої частки. Для порівняння, частка валового приросту основного капіталу у ВВП 2020 року становила 17% у Польщі, 18% у Болгарії, 22% в Литві, 25% у Румунії, 26% у Молдові та 31% у Естонії [13].

Інфраструктурні проєкти в Україні переважно фінансувалися з державного та місцевого бюджету. Формування відповідної нормативно-правової бази посилює зацікавленість приватного бізнесу до моделей співпраці з державою. Реалізація проєктів ДПП в Україні за останнє десятиліття демонструвала поступове їх збільшення. Кількість проєктів ДПП в Україні в 2013-2022 р. представлено на рис. 2. Із загальної кількості проєктів ДПП припинена реалізація 162 угод [15]. Зазначене свідчить про наявність кризи у сфері реалізації проєктів ДПП, яка виникла у період до 2022 р. [16].

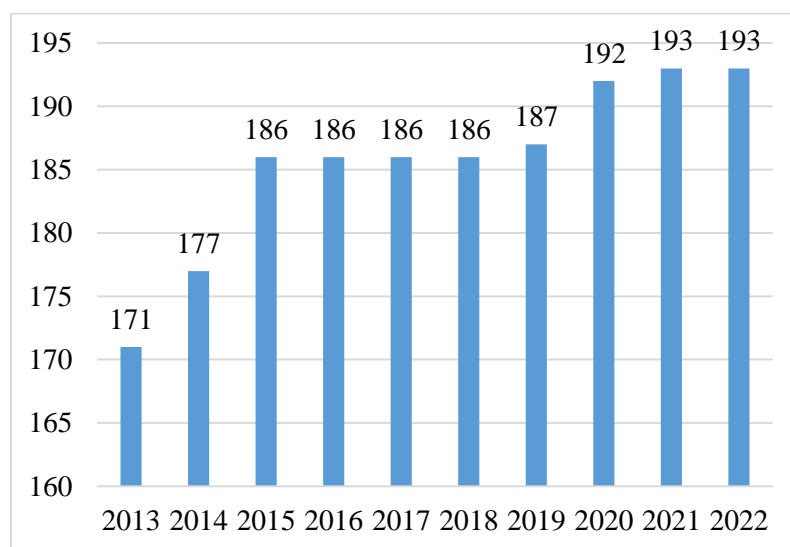

Рис. 2. Динаміка проєктів ДПП в Україні, 2013-2022 рр. [15]

Враховуючи призупинення виконання угод про ДПП в Україні, слід зазначити, що потреби в масштабному відновленні інфраструктури, використання в будівництві в сучасних норм надасть нового імпульсу партнерству держави та приватного сектору. Економічна діяльність суб'єктів господарювання у період воєнних дій має суттєвий вплив на пом'якшення соціально-економічного навантаження на населення, надання інфраструктурних послуг, підтримання продуктивної економічної спроможності [17]. У процесі відновлення країни ставатимуть ключовими питання нормального функціонування приватного бізнесу, включаючи отримання доступу до інвестиційних ресурсів, забезпечення надання якісних суспільних послуг, розширення завдань щодо відновлення критичної інфраструктури, об'єктів господарської, житлової та соціальної сфери, виконання ремонту та реконструкції пошкодженої інфраструктури. Реалізацію вказаних завдань можливо забезпечити залучивши можливості та ресурси як держави, так і приватного сектору. Доцільним буде визначення основних напрямів та важливих об'єктів, які потребують першочергового відновлення на основі проєктів ДПП для сталого функціонування інфраструктурних об'єктів різних сфер діяльності (житлово-комунальне господарство, безпека, промисловість, охорона здоров'я, транспорт, освіта, зв'язок) [18].

В подальшій перспективі Україні необхідний перехід до використання принципів безпечності, стійкості, екологічності, енергозбереження у проєктуванні та створенні об'єктів інфраструктурного забезпечення, житла, виробничого та соціально-культурного секторів. Встановлені підходи вимагатимуть трансформування приватного сектору у напрямі інноваційно-технологічного ускладнення та моделей формування відповідного рівня людського капіталу. Ефективність управлінських можливостей та досвід впровадження нових технологій ставатиме однією з ключових рис, які використовують в моделях ДПП, враховуючи нагальні потреби забезпечити інноваційність новоствореної інфраструктури.

Період відновлення України потребуватиме значних ресурсів з метою посилення управлінської спроможності держави у збереженні виробничих потужностей, наданні суспільно важливих послуг, підтримці можливостей людей. Угоди про реалізацію проєктів державно-приватного партнерства передбачають розподіл ризиків, частину яких покладено на приватного партнера, що дозволяє державі зосереджуватися на інших процесах. Враховуючи високий ступінь невизначеності, залучення зовнішнього фінансування дозволить зменшити ризики та стимулювати надходження приватних інвестицій [19].

Процеси відбудови Японії, Косово, Афганістану, Іраку та інших країн дають змогу зрозуміти їх численні успіхи та невдачі. З існуючих прикладів можна зробити висновки щодо управління відновленням України: забезпечення людського капіталу; виконання проєктів з використанням багаторівневого підходу; створення центральної інституції з управління. Відновлення інфраструктури за рахунок проєктів ДПП матиме позитивний вплив на сталий розвиток України, враховуючи використання сучасних технологій забезпечення енергоефективності та підвищення якості людського капіталу шляхом реформування науково-освітнього простору та партнерства з західними освітніми інституціями [20].

На конференції з відновлення України в Лугано (Швейцарія) у липні 2022 року прем'єр-міністр України Д. Шмигаль оцінив, що 10-річне відновлення потребуватиме близько 750 млрд дол США. Президент Європейського інвестиційного банку В. Хоєр припустив, що витрати перевищать 1,1 трлн дол США. Європейський банк реконструкції та розвитку створив фонд відновлення, метою якого є стабілізація та захист зростання приватного сектору, а також надання гуманітарної підтримки [21].

Інвестиції та обмін знаннями можуть допомогти Україні створити цифрову інфраструктуру, необхідну для створення як передової економіки, так і більш ефективних державних послуг. Відбудова інфраструктури має важливе значення для збільшення можливостей житлового сектору, освіти та працевлаштування, необхідних для загального відновлення. Відбудова і створення можливостей для сфер, що формують людський капітал, може мати вирішальне значення для залучення біженців, що повертаються, і відновлення цієї економічної переваги. Заохочення повернення висококваліфікованої робочої сили та створення достатньої кількості можливостей для проживання, освіти та роботи для тих, хто повертається, буде важливим першим кроком у відбудові.

Економічне відновлення на основі використання кваліфікованих працівників, мають передбачати проекти ДПП на основі багаторівневого підходу, що дозволить побудувати ринки, які можуть стати драйвером подальшого економічного розвитку. Якщо різні проекти мають об'єднатися разом для досягнення спільних цілей, то необхідна єдина центральна інституція для нагляду та координації за відновленням. Але незалежно від форми, вказана центральна організація повинна відігравати кілька ключових ролей: офіційної інтеграції українських організацій до центральної інституції; наявності механізмів прозорості та контролю; повноваження по координуванні всіх проектів відновлення. Нещодавно оголошена Платформа реконструкції України, до складу якої входять Європейська комісія та уряд України, може виконувати всі ці ролі.

Доцільним вбачається підтримка технократичних підходів управління у кожній сфері економічного розвитку, щоб запобігти витісненню приватного сектора. Представники приватного власника, які беруть участь у відбудові, можуть допомогти координувати свої зусилля, об'єднавшись навколо бачення майбутнього. Розгляд відновлення як можливості для України пройти кілька етапів технологічного та інституційного розвитку може допомогти об'єднати донорів і управлінців у моделях державно-приватного партнерства. Спільне бачення майбутнього може допомогти проектам підтримати сфери, які дали Україні її конкурентну перевагу (наприклад, сільське господарство та людський капітал), водночас посилюючи ті сфери, які не продукували зростання в минулому. Виходячи з зазначеного, уже сьогодні необхідно детально опрацювати питання подальшого розвитку державно-приватного партнерства в потенційно прийнятних галузях, що передбачає удосконалення нормативно-правової бази, створення комунікаційної платформи та оприлюднення стимулів для участі бізнесу у програмах відновлення, контролювати та забезпечувати результати.

Висновки. Таким чином, проблематика масштабного знищення об'єктів нерухомості різного функціонального призначення в Україні внаслідок російського військового вторгнення, що посилює ступінь економічного падіння, є надзвичайно актуальним питанням. Рівень потреб у фінансових, технічних та управлінських ресурсах значно перевищує можливості країни. Виходячи з складних умов, які виникли, одним із шляхів післявоєнного відновлення України може стати поєднання можливостей держави та приватного власника у моделях державно-приватного партнерства. ДПП передбачає реалізацію інфраструктурних проектів за рахунок залучення у об'єкти державної власності приватних фінансових, інноваційних та управлінських ресурсів. Нагальна потреба швидкого відновлення постачання суспільно важливих послуг передбачає делегування окремих функцій держави на суб'єкта підприємництва, який має досвід ефективного проектного управління, спроможний брати на себе певні ризики, інвестувати власні кошти в будівництво, мінімізувати витрати. Завдання, які необхідно встановити для

раціонального використання моделей ДПП у відновленні, мають передбачати: спрощення системи функціонування підприємництва та удосконалення бізнес-середовища; розширення спроможності приватного сектору щодо різних шляхів залучення інвестиційних ресурсів; визначення основних секторів для відновлення на основі ДПП; використання багаторівневого підходу до одночасної реалізації проєктів у різних сферах діяльності; визначення єдиного інституційного органу, який координуватиме реалізацію проєктів відновлення; удосконалення нормативно-правової бази у сфері державно-приватного партнерства з урахуванням наявних потреб і сучасних вимог до відновлення інфраструктури (безпека, енергозбереження, «зелені» технології).

Література:

1. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, зросла до майже \$138 млрд. Київська школа бізнесу, 2023. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturii-ukrayini-cherez-viynu-zrosla-do-mayzhe-138-mlrd/>.
2. Pontikakis D. et al. Partnerships for Regional Innovation Playbook, European Union, Luxembourg, 2022. <https://doi.org/10.2760/775610>.
3. Grillitsch M. Public Private Innovation Partnerships for Sustainable Transformations Cambodia Outlook Conference, 2022. URL: <https://coc2022.cdri.org.kh/public-private-innovation-partnerships-for-sustainable-transformations/>.
4. Cepparulo A., Eusepi, G., Giuriato, L. Public Finance, Fiscal Rules and Public-Private Partnerships: Lessons for Post-COVID-19 Investment Plans. *Comp Econ Stud.* 2023. <https://doi.org/10.1057/s41294-023-00213-x>.
5. Engel E., Fischer R. D., Galetovic A. When and how to use public-private partnerships in infrastructure: Lessons from the international experience. National Bureau of Economic Research, 2020. №. w26766. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26766/w26766.pdf.
6. Yescombe E. R., Farquharson E. Public-Private Partnerships for Infrastructure. Principles of Policy and Finance. Oxford, UK: Elsevier, 2018. 548 p.
7. Becker T. A. Blueprint for the Reconstruction of Ukraine, CEPR Press. 2022. URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/147614-a_blueprint_for_the_reconstruction_of_ukraine.pdf.
8. Ukraine: Relief and Reconstruction. EC, 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_22_3169
9. Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction. EC, 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121.
10. Learning from Power Sector Reform: The Case of Ukraine. World Bank, 2021. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/c04d821c-99f7-5c55-9d40-629d71b145e7/content>.
11. Government Finance Statistics. IMF, 2022. URL: <https://data.imf.org/?sk=89418059-d5c0-4330-8c41-dbc2d8f90f46&sid=1435762628665>.
12. The architecture of infrastructure recovery in Ukraine. OECD, 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-architecture-of-infrastructure-recovery-in-ukraine-d768a2e4/>.

13. Gross fixed capital formation (% of GDP). World Bank, 2020. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.GDI.FTOT.ZS>.
14. Ukraine: Public Investment Management Diagnostic Assessment Report. World Bank, 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099220001172358412/pdf/P1724410d76e3f0940a48904740dc8b0421.pdf>.
15. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство економіки України, 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>.
16. Клименко С. Є., Лашкул З. В., Мотовиця Н. Я., Ярова Л. Д. Сучасний стан реалізації договорів державно-приватного партнерства та державних інвестиційних проєктів у сфері охорони здоров'я. Економіка та держава. 2022. № 2. С. 68-74.
17. Relief, Recovery and Resilient Reconstruction : Supporting Ukraine`s Immediate and Medium-Term Economic Needs. World Bank, 2022. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099608405122216371/IDU08c704e400de7a048930b8330494a329ab3ca>.
18. Круглов В. В. Державно-приватне партнерство як інструмент інфраструктурного відновлення українських міст. Актуальні проблеми державного управління. 2022. № 1 (60). С. 62–76.
19. Navigating Multiple Crises, Staying the Course on Long-term Development : The World Bank Group`s Response to the Crises Affecting Developing Countries. World Bank, 2022. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/37826>.
20. Gorodnichenko Y., Sologoub I. The Reconstruction of Ukraine Should Start Today. The First Step Is Ukraine`s Safety. Wilson center, 2022. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/reconstruction-ukraine-should-start-today-first-step-ukraines-safety>.
21. Городніченко Ю., Сологуб І., Ведер ді Мауро Б. Відбудова України: принципи та політика. CEPR, 2022. 507 с.